STRIGES SEV LAMIÆ, ET FASCINATIONES.

CAP. LXXX.

QVAMVIS non eadem sint fascinatio, lamiæq́, quia tamen lamiarum propria esse creduntur, ad ludum ire & fascinare pueros: ideò de utroq́ in capite isto tractandum uidetur. Apponam autem primò historiam Hectoris Boëthij, quæ talis est. Fascinationis historia mira.

Inter hæc Duffus Rex incidit in languorẽ non tam grauem, quam cunctis, uel eruditis medicis (Scotorum tunc uiuendi modi, corporeaq́ constitutionis, quos nondum peregrinæ inuaserant ægritudines habita ratione) cognitu difficilem. Siquidẽ sine ullo signo bilis, pituitæ, alteriusue peccantis humoris exundantiæ, uel ab humano temperamento lapsus Duffum sensim afflixit. Noctu enim sub perpetua uigilia decumbens, in sudorem sine modo soluebatur: interdiu uix dolore, quo nocte laborauerat leuatus, quieti se dabat. Corpus lenta conficiebatur tabe, effœto simillimum. Hærebat cutis rigida uenas, neruos, & qua forma ac situ ossa essent humana spectantibus ostendens. Suauis ac uniformis spiritus à corde profectus, quod tactu cordialis uenæ arteriæ deprehendere uitale humidum, nihil temperiæ excessisse demonstrauit. Viuidus illi color, aurium, oculorumq́ uigor integer aderat, temperatusq́ frequentior cibi, potusq́ appetitus. Hæc sanitatis signa in languente, multoq́ dolore afflicto cùm medici admirationi darent, postea quam, quæ suarum erant partium, egissent, nihilq́ inuenissent ad superfluũ, nociuumq́ sudorem sistendum accommodatum, aut quòd somnũ prouocaret: sed Rex in hoc

ras magis, magisq; sudore & perpetua uigilia augeretur, uersi ad patientis consolationem (nam huic soli locus eorum sententia erat relictus) precari benè de salute sperarent, haud sibi deesset: fore externorum medicamimum, medicorumq;, quos ipsi ocius accirent, ope, quòd peregrina, & parùm eis cognita esset ægritudo: adiuentante autem uere, solæq; uitæ in animantibus. assertore ad nos redeunte consequeretur sanitatem. Obortus est sub id tempus incerto autore, popularibus susurris rumor, regem ueneficarum mulierum, & arte dæmomaca non naturali morbo tabescentem, per tam longa tempora corpore ac uiribus confici: easdemq; apud Forres, Morauiæ oppidum, magicam, & sortilegam artem in regis perniciem exercere. Horum fama ilicò, ut ad regis aures peruenit, ne auctus rumor, re propalata, fascinatrices, ut supplicium euaderent, in fugam ageret, mittuntur in Morauiam, qui an uera essent, quæ ferebantur, perquirerent. Missi nuncij itineris causam dissimulabant, & ueluti ineundæ pacis gratia inter Duffum regem, & coniuratos Morauos, Forres adiêre: noctuq; in arcem admissi (steterat ea adhuc in regis fide) quamobrem uenerant Doneualdo arcis præfecto, ut imperatum eis erat, exponunt: eiusq; fidem, & auxilium ad negocium conficiendum implorant. Milites, qui in arcis erant præsidio, tenuit nonnihil huiusmodi rei suspicio. Nam ex prostituta quadam (erat huic mater sortilega, & incantatrix) dum blandiusculè eam tractaret amator de regiæ ualetudinis tempore, modo, perpetuitate: quibus sortibus, quibus magicis carminibus uterentur ueneficæ, postea quàm nonnihil audiuerat, sodalibus indicauit, & illi Doneualdo, Doneualdus autem regijs legatis: meretricemq; tempestiuam tanti facinoris nuntiam (erat ea tum

fortè

fortè in arce) Doneualdus ad se accitam quæstionibus, quo ordine cuncta gerebantur, & in quibus ædibus, ubi fateri coëgerat, mittit intempesta nocte milites ad rem omnẽ explorandam. Hi in sortilegarum ædes foribus ui reclusis irrumpentes, ueneficarum unam cæreum simulachrum ad regis Duffi imaginem dæmoniaca arte (ut credere parerat) confectum, ligneo affixum ueru, ante ignem torrentem, alteram carminibus recitatis, liquorem quendam fundentem sensim supra statuam inuenerunt. Præhensæ itaq; ocyus fascinatrices, coniectæq; in uincula, & tractæ simul cum simulachro in arcem, rogatæ ad quid sub noctem carmina recitante, effigiem regis igni exponerent: responderunt, dum simulachrum igni adhibitũ torreretur, Duffum regem in sudorem solui, carminibus autem recitatis perpetua teneri uigilia, & ad liquescentem ceram macie confici. Consumptam autem ceram, regis mortem continuò sequuturam: ita se malos dæmones docuisse, ad facinusq; exequendum mercede à Morauorum primoribus conducta. Perciti ita astantes ad anus uerba, effracto simulachro, ut ueneficas scelus ingenti luentes supplicio, flamma consumeret, extemplò curarunt. Ferunt sub tempus, quo hæc in Forressensi arce sunt acta, regem languore leuatũ, & nocte absq; sudore quieuisse. Postridieq; redeuntibus uiribus, quæ erant humanæ facultatis promptè egisse, perinde ac si nulla aduersa ualetudine antea fuisset detentus: uerũm utut res se habuit, Duffus recrescentibus uiribus sanitati breui restitutus.

Simile quippiam referunt fide digni autores de Petro Portucarrero Hispano, qui cũm Augustinam quandam adamasset filiam magæ: eamque postmodum dimisisset, quòd mater ob ueneficia publicè uirgis cæsa esset, cœpit

Historia 2. lia.

pit ita animo torqueri, ut perpetuò existimaret hanc, quam amauerat, illius lateri incumbere: atq; ea de causa strenuus alioquin eques, obequitando perpetuò pendebat super latus, tandem ex diuturno tædio in morbum incidit. Aiebat autem si adduceretur amasia se superfuturum: sed illa recusante, contabescente perijt. Quod uerò adijciunt in submersione urbis regiæ Quahutemallan, dum aqua ex specu, ex quo ignis erumpere solitus erat, effluxit, uaccā unicum habentem cornu reliquo funi alligatam, multos perdidisse cum fune à domibus & regia maximè, auxiliatores retraheret, fabulosum existimo, ut in magam referatur. Sed casu contigisse potuit, ut hoc animal perfracto fune, in periculo dum se seruare studet, natando ob rudentis annexi longitudinem, multos euertisse ac suffocasse: dicunt enim sexcentos homines perijsse.

Rationes, quibus persuadetur lamias dari.

Qui uerò naturæ principijs insistunt, talia ut fabulosa irrident. Itaq; magna dubitatio de his orta est, alijs censentibus eas esse, alijs negantibus: qui illas esse affirmant, in medium experimenta adducunt, qualia superiùs narrauimus: tum uerò religionis, & arcanorum eius contemptum usq; adeò, ut nec fas esse existimem talia recitare. Adorant autem ludi dominam: eiq;, ut Deo cuipiam libant. Mors quoq; infantium sæpiùs subsecuta, quos attrectauerint: aliorum etiam, quibus solùm, ut illæ referebant, ueneficium obfuit. Atq; hæc in tormentis fatentur, cùm sciant huiusce modi confessionem exitio illis futuram. Nec etiam euentus à confessione dissidet, cùm multi pueruli, boni alioquin habitus, absq; causa manifesta ad mortem usq; contabuerint. Et sicut ex multis experimentis ars ipsa constituitur, ita tot cōsentientibus in unum, eiusdē rationis exitijs atq; factis: uidetur historia hæc quasi artis, potiùs quàm maleficī

cuius

cuiusdam euentus esse. Eædem fatentur se choreas ducere, saltare, iocari, epulari, splendidissimis conuiuijs, concumbere: inebriantur, fatigantur, ac talia perpetiuntur iuxta illarum existimationē. Aut igitur somniant, aut imaginantur, aut mentiuntur, aut uera omninò narrant. Mentiri in eculeo, atq; tot & cum uitæ periculo euidenti, absurdū est. Somniare, non minùs: nam qui somniant, diuersa somniant, & non semper: at hæ semper, stata die atq; eadem fermè, atq; paulò differentia inter se. Imaginari eadem, ad stultitiam pertinet: at ipsæ secûs, prudētes sunt, & hæc non in uigilia, sed per somnum uident. Ducunt etiā filias, aliosq; docent: quamobrem uera esse oportet, hæc profana sacra, uoluptatisq; plena. Sunt etiam sæpè cōtestes, ut una aliam detegat, atq; in uisu ac tempore concordant. Fatenturq; diuersas esse congregationes, ducesq; earū & loca, tum ritus, quæ omnia ita benè inter se concordant atq; cohærent, ut historia non ficta res dici possit, præsertim quod personæ, à quibus agitur rudes sunt, & absq; dolo. Perseuerantia etiam multorum annorum in eadem re, imò uix ullus cùm implicitus fuerit huic superstitioni eam deserit, etiam post carceres ac mortis metum. Quo nam pacto igitur res inanis, tam tenaciter, tot diuersi sexus, ætatis, conditionis, naturæ, tamdiuq; inhæreret, si nulla res, nullusq; uerus rei sensus subesset? Puniuntur etiam grauissimè, acerbissimeq; à legibus, igneq; uiuæ concremantur: quod supplicium maius, quàm siccariorum, cùm exigatur in insontes, si hæ insontes sunt, leges & Iurisconsultos sugillat ignorantiæ, & crudelitatis damnat. Sciunt præterea hæ rudes fœminæ (nam maior pars ex hoc sexu est) multarum herbarum uires, curationesq; morborum difficillimorum, & obscurorum, aliaq; non uulgaria norunt: quædam etiam futura prædicūt. Visio etiam

hæc contingit in initio somni, quo tempore negat Aristoteles, experimentumq; id docet uerũ esse, scilicet insomnia non uideri. Non etiam hæc casu contingunt, sed à perito duce artis primùm ducuntur: præcipiturq;, ne crucis signo se muniant. Resipiscunt etiam aliqui pœnarùm timore, qui ceremonias dimittentes, nõ ampliùs eadem uident. Non ergo somnium, aut imago quædam, aut mendacium est: nam mendacium ut abscedat, nullo opere indiget. Quibusdam quoq; uidetur, quòd pueros & animalia excoquant, igne è pectore efflato, inde ducis præcepto ossa colligunt, atque ita rursus reuiuiscunt: quod spectaculum horrendum, & obscœnum admiratione illas delectat. Quæ etiam ab his, qui ueneficio laborare uidentur, per os præter rationem euomuntur, aut in lectis inueniuntur nodi, acus, ossa, claui, capilli, carbones, aliaq; innumera. Dices has esse technas: & ego tecum sentio: nam certum est, his maximam eorum partem, & immitti, & prodire. Recitabo tamen quæ mihi rusticus probus uir, & amicus, ut faciliùs esset illum decipi, quàm decipere, annos ab hinc iam decemocto narrauit, eum morbo incognito laborasse per plures annos, quo tempore excantationibus sæpiùs euomebat uitrum, capillos, clauos: demum sanatum, sed tamen etiam in eam diem, qua mihi hæc referebat, sentire in uentre maximam uitri congeriem, sonumq; non leuem, quasi quis saccum uitri fragmentis plenum concuteret, à quo non parùm uexabatur: tum uerò singulis diebus octodecim, singulis noctibus septima hora, etiam si horarum numerum non teneret, totidem ictus per octodecim annos (ut dixi) quibus iam persanatus erat, in corde maxima cum molestia sentiebat. Sed libet maius quippiam ex Francisco Mirandula uiro philosopho, & ueraci, tum etiam illustri, hîc adijcere.

Rustici hi storia mira.

Inquit

Inquit enim, agnoui uirum, nomine Benedictum Bernam, ætatis annorum septuaginta quinq; , eundemq; sacerdotem ex his, quos presbyteros uocant, qui annis plusquam quadraginta cum dæmone familiari sub forma fœminæ illi associato concumbebat, in forum deducebat, alloquebatur, adeò ut astantes, qui nihil uidebant, eum pro fatuo haberent. Vocabat autē illam Hermelinam, quasi mulier esset. Historia mirabilis.

Alium quoq; Pimetum nomine, qui ad octoginta, & ampliùs annos peruenerat, cum dæmone alio, qui muliebri forma ei uidebatur (uocabatq; eum Florinæ nomine) plus quadraginta annis uenereas uoluptates exercuisse. Sed hic dum scriberet, uiuebat: alter pœnas iam dederat, confessus arcana in sacrificio non protulisse: consecratum autem munus mulierculis ad ueneficia præbuisse: pueris sanguinem exsugisse: atq; alia eiusmodi grauia scelera, tormentorum ui, ne iocum fuisse credas. Atq; hæc, aliaq; plura, si uellem adijcere absurda, uiroq; tam graui profectò indigna sunt ac uana, & ab omni ratione aliena. Primumq; ex suis exemplis confutare illū licet, nam inuenculæ illæ uel uera uidebantur corpora, cùm non essent, quod non solùm sensibus, & naturali rationi repugnat, sed etiam Seruatoris auctoritati. Si enim non solùm uisus, sed etiam tactus hoc modo decipi potest, Christi dictum nihil concludit aduersus Thomam. Sin autem corpus fictum illis uidebatur, quod atrocius poterat esse tormentū, quàm uelut damnatus à Mezentio cum mortuo concumbere: Horret animus, mens stupet, ubi talia cogitat. Sed uir alioquin non admodum prudens, & nimium quorundam Platonicorū figmentis addictus, mendacia monachorū, uulgi famā, mulierculārū nænias, fabellasq; aureo asino dignas, sanctis philosophiæ sermonibus immiscuit, totamq; artem fœdissimè cōspurcauit: Historia aulia.

nec

nec Peripateticus usquam, nec satis hac in parte Christianus, nec Platonicorum celebrium, è quorum grege se unum fore existimauit, placitis consentiens. Eò igitur factum est, ut delectare potiùs lectores, atq; allicere, quàm seriò tractare quicquam uisus sit. Sed & beatus Augustinus à tam absurdis narrationibus si abstinuisset, licet forsan pauciores habiturus lectores, grauioris tamen uiri opinionem nactus fuisset apud eruditos. Sed ea fuit seculi labes, ut plurimi, uelut nunc de regno, sic grandioribus mendacijs decertarent: quæ ille uir sanctus pro ueris accipiens, ac quasi æmulatione gentilium figmentorum, libris suis inseruit: itaq; illi tantum fidei habeo, quantum se oculis uidisse testatus est: in alijs minimè. Iam enim constat apud unumquenque, maiorem partem talium narrationum fabulosam esse. Sed unde tanta incrementa tam absurdis deliramentis, iam penè dictum est. Auaritia eorum, quibus inquisitio talium, iusq; in eas puniendi permissum est: uanitas ac stultitia delinquentium: nouitatis desiderium, & ignorantia causarum, euentuumq; naturalium. Olim cùm luna deficeret, existimabant præcantatione aliqua eam è cœlo deductam: unde Horatius,

Quæ sidera excantata uoce Thessala
Lunamq; cœlo deripit. Et Virgilius:
Carmina uel possunt cœlo deducere lunam,
Carminibus Circe socios mutauit Vlyssi,
Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Quæ Propertius sic irridet:

At nos deductæ quibus est fallacia lunæ
Et labor in magicis sacra piare foris,
En agedum domnæ mentem conuertite nostræ,
Et facite illa meo palleat ore magis:

Tunc

Tunc ego crediderim uobis, & ſidera, & amnes
Poſſe circinis ducere carminibus.

Tam longa ſeries nugarum reprehendi apud philoſophum poſſet, ni melius eſſet carmina elegantiſsima, quàm meras fabulas cõſcribere. Itaq; ſi quis ordinem uniuerſi reſpiciat ac contempletur, nihil perperàm contingere intelliget, quando natura ipſa ne uel in uno aberrauerit. Sed in pleriſq; latet cauſa, quòd maior ſit ſapientia opificis anteq̃ condiderit, quã noſtra, qui iam res perfectas uidemus.

Quod uerò genus hoc hominum ſit, quas lamias uocamus (uulgus ſtrigas, à ſtrige, ut opinor, aue nocturna atque infauſta, quod utrunque his conueniat deductum) ſcire primùm decet. Sunt hæ mulierculæ mendicæ, miſeræ, in ualibus uictitantes caſtaneis & agreſtibus oleribus, & niſi lactis quippiam adeſſet, uiuere omninò non poſſent. Ideò etiam macilentæ, deformes, oculis emiſsitijs, pallidæ, & ſubobſcuræ, atram bilem ac melancholiam ipſo intuitu præferentes. Sunt taciturnæ, amenteſq;, ac parûm ab his, quæ dæmonio teneri creduntur, differunt: fixæ in ſuis opinionibus, atque adeò firmæ, ut ſi ſolùm ad illarum uerba reſpicias, quàm intrepidè, qua conſtantia ea referunt, quæ neque unquam fuerunt, neque eſſe poſſunt, uera illa eſſe exiſtimes. Vnde nil mirum ab his moribus his, qui philoſophiæ expertes ſunt, egregiè imponi. Laborare autem eas atræ bilis morbo, tùm uictus ratio, tum aëris qualitas, tum forma atque effigies ipſa uultus, & corporis, tum uerba ipſa ſtultitiæ, & (ut ita dicere liceat) impoſsibilitatis plena, ipſeq; toruus in dicendo aſpectus: tum caſus quidam, qui Philippi uicecomitis Mediolani principis ætate contigit, declarant. Res autẽ ita geſta eſt, ut pater meus retulit. Damnatus erat profanæ huius artis uillicus quidam nomine

Hiſtoria ruſtici damnati artis maleficæ,

Ber-

Bernardus, alioquin uir simplex ac frugi, ob idq́ domino percharus. Sed quia nec minis, nec persuasionibus adduci poterat, ut pœnitere uellet, ad ignis pœnã poscebatur à iudicibus. Dominus cuius pigebat, quiq́ principi gratus erat, obtinuit, ut fideiussione data, quanquam illis reluctantibus, liceret hominem apud se uiginti diebus habere. Cœpit ergo illum alere non ut medicus, sed ut rusticum nobis amicus: quatuor oua recentia manè, totidem uesperi, tum uinum dulce, atq́ iucundum administrabat, carnes quoq́ & iura pinguia. Postmodum ut uidit hominem ex longo ueterno resipiscere, hortatus est, ut omissis falsis atq́ absurdis, periculosisqúe persuasionibus, ecclesiæ adhærere uellet. Sed paucis opus fuit: resipuit, optimusq́ Christianus factus, liberatusq́, usque ad mortem absque querela perseuerauit: quam atrocitas iudicum immeritò, crudeli supplicio affecisset.

Restat nunc, ut obiecta diluamus: & an inter tot miraculorum commenta quicquam ueri subsit, doceamus: nam maximam eorum partem, fabulosam atq́ confictam esse, uel ipsi qui hæc cõstantissimè astruunt, negare non audent. Quæ igitur Boëthius refert, cõdendæ historiæ haud iucundæ nõ ignauus author, alliciendi lectores causa conscripsit: ut quos Scythica facta, moresq́, tum regionis descriptio nõ delectarent, fabulæ tædium saltem minuerent. Neq́ uitiosum historico, sed ubi historia (ut dixi) per se sterilis sit, licet iocis ac fabulis eam exornare. Quamobrem & iure ab his Titus Liuius abstinuit, & Herodotus iustè damnatur, & Saxo Grammaticus laudatur. Tum uerò maximè quod hæc Boëthius scripta inuenit, & factum ipsum extra historiam est. In ipsa autẽ historia enarranda, utpote moribus gentis, bellis, prælijs, numero cæsorum, aut nomini-

Historici munus.

minibus eorum, qui prælio interfuerunt, quique strenuè se gesserunt, familiarum initijs, causis bellorum, temporum ratione, gestis ac serie principum, quibus tanquam membris historia constat, fuit diligentissimus. Quinetiam in his, quæ prope historiam sunt, nihil tam minimum fuit (talia autem sunt regionis & urbium situs, magnitudo, oppida, insulæ, nemora, montes, plantarum noua genera, animalia quadrupeda, aues, serpentes, pisces, soli fœcunditas, uentorum uicissitudines, cœli clementia, stagna, paludes, distantiæ, cæteraq; omnia, quæ aut rara sunt, intelligendæ historiæ accommodata) quod neglexerit, omiserit, aut secus quàm esset, enarrauerit. In talibus uerò existimauit ornandam historiam, seu quòd uera esse crederet, alioquin sacris philosophiæ haud initiatus. Quæ uerò Berna, & Pinnetus, nosterq; ille rusticus: aut uidere, aut audire sibi persuadebant, partim uera, partim falsa esse reor: nam uerè aliquid uidere, diuque in uisione perseuerare, ni aliquid sit, quod uideatur, absurdum est. Vident tamen quædam tum audiunt: atque causam horum in atram bilem (ut dixi) reijcere oportet, quæ partim cibis ac potibus, & aëre, & mœrore, timoreq; paupertatis, partim à cœli constitutionibus, partim ex consuetudine aliorum delirantium contingit. Habebam ego olim amicum, cui contigit, ut in unam harũ uallium, per decemocto menses commorari cogeretur: ubi rediisset ad me, multa de his incredibilia, quamuis philosophiæ haud ignarus, enarrabat: admonui hominem ne amplius talia proferret, ni uellet pro fatuo haberi, & uitæ periculum subire. Immiscuit itaq; se negocijs arduis, cõmutataq; uictus ratione, dum urbẽ incoleret, ad se redijt. Semmis quoq; ac menstrui sanguinis retentio, pluribus causa est huius morbi, aut ortus, aut

incre-

incrementi. In uniuersum tribus maximè hæc deceptio constat, atræ bilis imaginibus, constantia ipsorum, qui hac labe correpti sunt, ac fraude iudicum. Nam olim permissum erat, ut ijdem accusarent, condemnarentq;, ad quos bona damnatorum perueniebant. Vnde, ne hos miseros adeò iniustè damnare uiderentur, multa fabulæ addebant. Cæterũ in illorum examine, confessionibusq; nihil nõ inane, aut falsum aut inconstãs, aut nullius momẽti reperiebatur, præter contemptam religionem. Quædam enim Christum abnegabãt, aliæ sacrificium ipsum inter uestes consuebant: cõspuebant aliæ imagines diuorũ, atq; hæc tũ alia simlia perpetrabant. Sublata primùm in hos miseros ac insanos potestas, fuit à sapientissimo senatu Veneto, cùm animaduerteret eò progressam horum luporum rapacitatem, ut omninò insontes damnarent spe prædæ: neque contemptor diuini cultus quærebatur, sed diuitiarum possessor. Inter hæc emicuit Lutheranorum secta, cumque in hac, quòd urbes perambularet non iam miseri, sed opulenti deprehenderentur, omissa priorum cura, ad hos conuersi sunt. Sic nunc cum illis mitius agitur, ut omnia uel stultitiæ, uel auaritiæ plena esse comperias. Hi ergo, ut ad propositum redeam, quandoque sibi uidere persuadebant atque audire: uerùm, postmodum rem ipsam ex propria leuitate augebant mendacijs, tum uerò mutuis colloquijs (ut dici solet) è culice elephas exoriebatur: nam & plerisque hominibus quandoque aliqua insolita uidentur, audiuntur q; ab his: sed ea contemnentes, sanoq; iudicio abigentes negligunt.

Dominicani.

In puerorum tamen lactantium causa, aut qui adhuc tenelli sint, maximè peccant tractatione, intuitu, osculo. Cũ enim fœdum habeant anhelitum, uitiant persæpè illorum pul-

pulmones, unde tabescunt. De intuitu uerò, non id omninò solùm poëticum est:

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

Sed naturale, & ipsa quoq; experientia comprobatum. Constat enim esse quasdam angues, quæ solo intuitu homines perdunt: & in speculis maximè metallicis, menstruatæ mulieris uitia in maculis deprehēduntur, tametsi forsan ad spiritum referri conuenientius posset. Vtcunq; sit, cùm tot modis nocere possint: neq; si nocuerint aliquæ pro fabula omninò habendum, neq; tutum est illis infantes committere.

Constat itaq; has sæpe meritò plecti, quòd sint maleficæ, aut etiam ob impietatem, cæterùm plerunq; stultæ solū, nec confessio integra ac iudicium uelut de latronibus, ac furibus, reliquisq; sceleratis hominibus, ad mortis pœnam confici posset. Sed omnia plena uanitatibus, mendacijs, repugnantia, inconstantiaq; : nam illud quod dicitur conuenire, & contestes esse absentes, omninò falsum est: nec nisi de die congregationis conueniunt, cùm uulgata sit quæ nā sit. Id uerò argumentum si rectè & diligenter examinetur, ostendit hanc artem esse falsam omninò, & illas non uerè in unum coire: nam una centum, aut etiam plures detegere posset, cùm tot intersint illarum testimonio. Verùm non nisi fama agnitas, aut uisu, detegunt quas non ex ludo (sic enim uisionem illam uocant) sed ex auditu atq; colloquijs agnoscunt. Vtrum uerò uigilantes an dormiēies, certum est quod in utroq; tempore. Eadem autem uident atq; audiunt, ob fixam contemplationem, fidemq; illius rei: uelut Rasis enarrat de illo qui se gallum ob stultitiam existimabat, statis horis gallorum more ad canendum surgebat, cùm hoc illi per plures annos contigerit: hæc autem opinio ac uisio multum mutuis earū inter se colloquijs confirmatur. Neq;

adeò frequenter ad hunc ludum eunt: sed quædam sunt mulieres quæ uix ter in anno sibi accedere uidentur, ita ut cùm contigerit, iuisse se affirment, non ut uolentes eant, quamuis & hoc (ut dixi) persæpe contingat maximè auxilio unguentorum.

Nemo igitur has mulieres hæreticas, dæmonum cultrices, impias, & homicidas, morte non dignas existimabit. Si tamen factum absit, solaq; opinione laborent, stultorum genere sunt: hoc tamen stultitiæ genus etiam periculosum est: ob id, nisi resipiscāt, morte damnari solent. Præter enim hanc superstitionem, inuentæ sunt mulieres quæ pueros occidebant, carnes eorum sale condientes: quorsum nescio: una me spectante pœnas tam inusitatæ sæuitiæ dedit. Cæterùm sanitates nullas, nisi ex herbis diuturna experientia, aut medici consilio cognitis non afferunt: neque mortes, nisi inter cibos datis ueneficijs: quorum plura genera nouêre malæ quædam meretrices, quàm lamiæ. Eò tamen insania earum sæpe procedit, ut morborum ac infortuniorum quæ inimicis contigere, autores se faciant, iactantiæ causa, tametsi fortuitò ea illis contigerint. C. Octauij & Lentuli Spintheris olim exemplo, qui necis Cæsaris insontes & conspirationis ignari, cùm utriusq; ob iactantiam reos se fecissent, grauissimas pœnas luerunt. Cognoui ego medicum, qui quos ignorantia perderet (erat enim imperitissimus) odio perdidisse iactabat, aliquáq; odij indicia subiungebat. Quasi minore flagitio quisquam occidatur, quàm sponte pereat. Quamobrem quorundam qui obierant, & de quibus talia iactabat, necessarij illum in iudicium uocauerunt: sed pecunijs corruptis iudicibus, pœnam effugit. Similiter neque futura has præscire, neq; tale quippiam bona facere posse credas, sed omnes amentes, fatuæ,

fatuæ, miseræ, improbæ, & inconstantes sunt.

Itaq; cùm hæc tum alia omnia quæ de his proferuntur, uana esse comperiantur, & fabulis quàm ullis alijs rebus longè similiora utilius censeo de origine huius technæ, aut stultitiæ aliqua recensêre. Hæc quidem proculdubio ab Orgijs antiquis, in quibus mulieres bacchabantur palàm, ortum habuerunt. Deinde metu legis talia prohibentis, clàm celebrari cœpêre. Et ubi illud etiam prohibitum est, uel ipsa cogitatione aggere perseuerarunt, adeò inueterati erroris opinio constans est. At nunc etiam manet imago quædam saltationis, & impudentiæ illius. Cæterûm ut etiam à Dulcino alijsq; hæreticis, qui omnia miscere studuerunt, ac uitam Sardanapali instituere, quiq; Orgia excogitarunt, cœptum atque institutum erat captandæ multitudinis gratia, ut omnia miscerentur. Dederunt manus his sceleribus homines improbi, ut eo titulo atque prætextu iuuenculis potirentur, adulteriaq; perpetrarent: inde res longiùs processit, ut uelut fluuij ubi longius processerint, & urbium ætas, & res reliquæ humanæ in lõgè dissimilia initijs suis desinunt, ita & hæc consuetudo, hi ritus, atque flagitium. Adeò uerò constanti animo postquàm initiati fuerint his sacris, illa tuentur, ut neq; ratione uinci, nec suorum miseratione flecti, nec promissis mutari, aut tormentorum ui, uel mortis timore à proposito decedant. Causa huius pertinaciæ est ex humoris (ut aliàs dixi) qualitate, quæ etiam in seipsam reuoluitur: fingunt enim dæmonem illas à supplicio & cruciatu tutas redditurum. Quòd si quis, ut sæpè accidit, obijciat hanc & illam quæ perijt: respondent, non perijsse, quòd dæmon eas seruare nequiuerit, sed illius potius ira, quoniam illius arcana propalauerint: atque ita duplici metu perstant in tormentis firmæ ne fateantur, pri-

tur, primùm supplicij, pòst etiam ipsius dæmonis metu. Mira certè res amare qui tibi non benefecerit, timere quẽ nunquam uideris. Sed obstinatiores sunt quæcũq; sæpe itant ad ludum, quæ omninò addictæ sunt huic flagitio. Bis in hebdomada hoc uitio corripiuntur.

Animaduertendum autem est, quòd uelut in his quæ naturaliter, frequentissimè, & ex ordine eueniunt, quædam monstra contingunt: ut in partubus bicipites: Solis ac Lunæ geminata uisio: tonitru acuta uoce: grando media hyeme: nix æstate: strepitus locis quietis: ita etiam in hominum operationibus eadem contingunt, quæ adeò quibusdam naturalibus rebus cõueniunt tempore & rei qualitate: ut hæc ab illis processisse uideantur: & ob id arti meritò tribui. Veluti infinitos constat aduersum reges atq; priuatos ueneficia construxisse, quæ diu perseuerarunt irrita. Inter tantam autem multitudinem contigit, ut unus ex his quem fascinari cupiebant, naturali causa eodem tempore in morbum ueneficio congruentem inciderit: quòd rescitum, à ueneficio ortum habuisse credebatur: quoniam morbi natura & tempus conueniebant. Ipsi uerò censores, à rerum naturalium scientia alieni: hocq; relatum in historias, auctumqũe ac exornatum, ut solet, materiam uberem huic stultitiæ præbuit. Non negarim & in se, & contactu, & cibis, alijsq; artibus multa fieri non posse admiratione digna, de quibus fermè plusquàm par erat, tum hic, tum in libris de Subtilitate, dictum est: uerùm horum omnium causa sufficiẽter est explicata, hæc uerò ad dæmonium referuntur.

Veneficiũ maximum. Porrò quod ad maleficia attinet, narrabo quid contigerit Casali urbe Salassiæ Italiæ regionis: Coniurarunt circa annum Domini M. D. XXXVI, uiri ac fœminæ circiter quadra-

quadraginta: inter quos carnifex erat, ut cùm pestis antea sæuijsset, tunc uerò iam mitesceret, unguentum conficerent, quo ungentes portarum uectes, qui eos tractarent inficerentur: pluuerem quoq; conficiebant, quem super uestes clàm spargentes exitium illis afferret. Latuit aliquandiu hæc res, sublatiq; multi: atq; etiam (ut audio) à coniunctis data ueneficis pecunia, hæreditatis causa. Sed cùm cuiusdã nomine Neci fratrem atq; unicum filium sustulissent, uixq; alij quàm domini ipsi domuum, aut filij perirent, simulq; animaduertissent Androginam se in domos insinuantẽ: atq; eos maximè perire, quorum domũ ingrederetur, deprehensa coniuratione, omnes exquisitissimis tormentis necati sunt: fassi etiam decreuisse in pompa celebri diui cuiusdã, subsellijs perunctis, uniuersos ciues occidere: paratasq; ad hunc usum supra uiginti ollas. Tentarunt & idem Genuæ pòst, dederuntq; pœnas. Alios etiam constat Mediolani inunxisse uectes: sed diu torti, cùm nihil confessi essent, nec quisquam obijsset, dimissi sunt. Tantum ergo potest unguentum ueneficum.

MIRACVLA.

CAP. LXXXI.

MIRACVLA tribus causis cõfinguntur, ut difficillimè falsa à ueris seiungantur. Primùm quidem auaritia sacerdotum, ut etiam de his qui Belo sacrificabant, sacra scriptura meminit. Certatim quoque ob ambitionem leges augent. Vt cùm idola colẽtes iactarent se, Iudæi ex aduerso maiora proferebant. Multo uerò magis in Christiana, quòd hæc fides potissimè his innitatur.